
Crna Gora

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Agencija za zaštitu životne sredine

REZIME

Informacije o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2020. godinu

Podgorica, 2021

Crna Gora

Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma

Agencija za zaštitu životne sredine

REZIME

Informacije o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2020. godinu

Podgorica, 2021. godine

Izdavač:

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore

Odgovorno lice:

dr Milan Gazdić, v.d. direktora

Obrađivači:

Lidija Šćepanović, dipl. inž. org. tehnologije

Bosiljka Milošević dipl. inž. mašinstva

mr Gordana Đukanović, dipl. inž. neorg. tehnologije

mr Milena Bataković, dipl. biolog

Irena Tadić, dipl. inž. neorg. tehnologije

mr Ivana Mitrović, dipl. biolog

Vesna Novaković, dipl. biolog

mr Sonja Kralj, dipl. Biolog

Tatjana Mujičić, dipl. inž. neorg. tehnologije

mr Kasim Agović, dipl.inž. poljoprivrede

Dizajn korica:

Agencija za zaštitu životne sredine Crne Gore

Sadržaj

UVOD	4
VAZDUH.....	5
KLIMATSKE PROMJENE	7
VODE	8
MORE	8
ZEMLJIŠTE.....	10
UPRAVLJANJE OTPADOM	10
BIODIVERZITET	11
RADIOAKTIVNOST U ŽIVOTNOJ SREDINI	13
PRAĆENJE HEMIKALIJA I BIOCIDNIH PROIZVODA.....	14

UVOD

Praćenje stanja životne sredine (u daljem tekstu: monitoring) sprovodi se sistematskim mjerjenjem, ispitivanjem kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja stanja životne sredine koje obuhvata praćenje prirodnih faktora, odnosno promjena stanja i karakteristika životne sredine, uključujući i prekogranično praćenje stanja životne sredine.

Monitoring se vrši na osnovu godišnjeg Programa monitoringa koji priprema Agencija za zaštitu životne sredine i dostavlja ga Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma najkasnije do 1. novembra tekuće godine za narednu godinu, osim Programa monitoringa kvaliteta voda koji predlaže Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, u skladu sa Zakonom o vodama ("Sl. list RCG", br. 027/07 i "Sl. list CG", br. 073/10, 032/11, 047/11, 048/15, 052/16, 055/16, 02/17), a realizuje ga Zavod za hidrometeorologiju i seismologiju Crne Gore. Program monitoringa kvaliteta voda za piće sprovodi organ uprave nadležan za poslove zdravlja na osnovu Zakona o životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 052/16), u skladu sa posebnim propisima. Godišnji program monitoringa donosi Vlada.

Na osnovu podataka dobijenih sprovođenjem godišnjeg programa monitoringa Agencija za zaštitu životne sredine priprema godišnju Informaciju o stanju životne sredine koju dostavlja Ministarstvu ekologije, prostornog planiranja i urbanizma na odobravanje i u daljem postupku Vladi na usvajanje. U Informaciji se daje ocjena ukupnog stanja životne sredine. Za realizaciju Programa monitoringa sredstva se obezbjeđuju iz državnog budžeta. Zbog nedostatka finansijskih sredstava koje su budžetom opredijeljene za monitoring, tokom 2020. godine nije realizovan program monitoringa buke u životnoj sredini.

Informaciju o stanju životne sredine za 2020. godinu čini prikaz stanja životne sredine po sledećim segmentima:

- Vazduh
- Klimatske promjene
- Vode
- Morski ekosistem
- Zemljište
- Upravljanje otpadom
- Biodiverzitet
- Radioaktivnost
- Praćenje hemikalija.

U Informaciji o stanju životne sredine daje se ocjena stanja životne sredine u Crnoj Gori. Ovaj dokument omogućava zainteresovanoj javnosti uvid u stanje i promjene u kvalitetu pojedinih segmenta životne sredine.

S obzirom da se u 2021. godini pripremaju dva dokumenta, Informacija o stanju životne sredine za 2020. godinu i Izvještaj o stanju životne sredine 2017-2020, na bazi indikatora, poglavljje Sektorski pritisci, koje je do sada bilo sastavni dio Informacije, biće sadržan u pomenutom Izvještaju.

U skladu sa Zakonom o životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 052/16, 073/19) monitoring je od javnog interesa.

VAZDUH

Nakon uspostavljanja praćenja kvaliteta vazduha u skladu sa Uredbom o uspostavljanju mreže mjernih mjesta za praćenje kvaliteta vazduha ("Sl. list CG", br. 044/10 od 30.07.2010, 013/11 od 04.03.2011, 064/18 od 04.10.2018.), kojom su propisane tačne lokacije automatskih stacionarnih stanica na osnovu kriterijuma koji definišu određene tipove mjernih mjesta u proširenoj i nadograđenoj mreži, postignut je zadovoljavajući nivo teritorijalne i vremenske pokrivenosti Crne Gore u odnosu na podatke o kvalitetu vazduha (2019). Državnu mrežu za kontinuirano praćenje kvaliteta vazduha za koje je zadužena Agencija za zaštitu životne sredine čini devet stacionarnih stanica i to:

Zona kvaliteta vazduha	Mjerna mjesta
Sjeverna zona kvaliteta vazduha	Bijelo Polje, Pljevlja i Gradina (Pljevlja)
Centralna zona kvaliteta vazduha	Podgorica ² , Podgorica ³ , Gornje Mrke i Nikšić
Južna zona kvaliteta vazduha	Bar i Kotor

Pravilnikom o načinu i uslovima praćenja kvaliteta vazduha ("Sl. list CG", br. 021/11), propisan je način praćenja kvaliteta vazduha i prikupljanja podataka, kao i referentne metode mjerjenja, kriterijumi za postizanje kvaliteteta podataka, obezbeđivanje kvaliteta podataka i njihova validacija.

Da bi se osigurala preciznost i tačnost podataka, jednom godišnje (što je minimalni zahtjev standarda) potrebno je, osim redovnog godišnjeg servisa i zamjene potrošnih rezervnih djelova, izvršiti kalibraciju/etaloniranje mjernih uređaja u ovlašćenoj, akreditovanoj laboratoriji po osnovu definisanih parametara. Sprovođenje navedenih aktivnosti je osnov za sticanje akreditacije laboratorije koja u Crnoj Gori sprovodi monitoring kvaliteta vazduha, u skladu sa zakonskim propisima, bez čega se ne može zaokružiti procedura validacije podaka o kvalitetu vazduha u narednim koracima. Program monitoringa vazduha za 2020. godinu (i sve prethodne), u skladu sa članom 7 Zakona o zaštiti vazduha ("Sl. list CG", br. 043/15) realizovao je D.O.O. "Centar za ekotoksikološka ispitivanja". Postupci odabira ovlašćenog isporučioца rezervnih djelova za servis i odabira akreditovane laboratorije za kalibraciju/etaloniranje ostvaruju se putem javnog oglašavanja, tenderskom procedurom. Tokom 2020. godine, Agencija za zaštitu životne sredine nije realizovala sve postupke na način koji je u skladu sa dosadašnjom praksom, odnosno propisanim kriterijumima kvaliteta za odabir najboljeg ponuđača, tako da je dosadašnja pouzdanost mjerjenja dovedena u pitanje. Kao odgovor na nesprovođenje potrebnih procedura održavanja mjerne opreme od strane Agencije, D.O.O. "Centar za ekotoksikološka ispitivanja" je od septembra 2020. godine uklonio znak akreditacije sa mjesecnih izvještaja i dopisom broj 00-1817 od 15.09.2020. godine obavijestio Agenciju da ne garantuju validnost rezultata mjerjenja. Osim navedenih, posledice nesprovođenja redovnog godišnjeg servisa i kalibracije/etaloniranja su i prestanak rada pojedinih analizatora i uzorkivača, što je rezultiralo smanjenjem broja podataka i vremenske pokrivenosti mjerjenjima. Neophodno je da Agencija u najkraćem roku sproveđe potrebne postupke javnih nabavki kako bi se ponovo uspostavilo operativno funkcionisanje Državne mreže za praćenje kvaliteta vazduha u skladu sa zakonskim propisima.

Agencija za zaštitu životne sredine je nastavila sa objavljivanjem podataka o kvalitetu vazduha, kako na svom sajtu – podatke u realnom vremenu, tako i mjesечne izvještaje sa kojih je uklonjen znak akreditacije.

Podaci o kvalitetu vazduha za 2020. godinu dostavljeni su Evropskoj agenciji za životnu sredinu u zahtijevanom formatu. Podaci od 1. septembra do 31. decembra 2020. godine dostavljeni su sa oznakom "nevalidirani podaci", što je jedna od ponuđenih opcija u ovakvim situacijama.

Analizom podataka sa mjernih stanica, tokom 2020. godine, u navedenim okolnostima, utvrđeno je da su prekoračenja koncentracije PM čestica u odnosu na propisane vrijednosti dominantno uticale na lošiji kvalitet vazduha. Prisustvo ovih čestica u koncentracijama iznad propisanih, sa aspekta zaštite zdravlja, najveće je u Pljevljima i Bijelom Polju, ali su značajna i u Podgorici i Nikšiću. Prekoračenja se najčešće dešavaju tokom sezone grijanja.

Dominantno tokom zimskih mjeseci, evidentiraju se epizode visokog zagađenja vazduha, u prvom redu suspendovanim česticama (PM_{10} i $PM_{2,5}$). Česta pojava temperaturnih inverzija, posebno na prostoru pljevaljske kotline, sprječava disperziju emisija i prouzrokuje zadržavanje polutanata koji su proizvod sagorijevanja fosilnih goriva, emisija iz saobraćaja i sličnih izvora, neposredno iznad tla, što dovodi do pojave visokih koncentracija zagađujućih materija u prizemnom sloju atmosfere. Činjenica da je na mjernom mjesu u Bijelom Polju registrovano više dana sa prekoračenjem srednje snevne koncentracije PM_{10} čestica nego u Pljevljima ukazuje na do sada neadekvatno tretiran problem kvaliteta vazduha u Sjevernoj zoni tokom grejne sezone. U Centralnoj zoni je evidentirano blago poboljšanje kvaliteta vazduha u Nikšiću, u odnosu na prethodni period, dok je uspostavljanjem mjerne stanice na jednoj od najprometnijih raskrsnica u Podgorici potvrđeno da emisije koje potiču od saobraćaja (i dominantnog udjela motora koji za pogon koriste dizel gorivo) u kumulativnom uticaju značajno djeluju na lošiji kvalitet vazduha. U Južnoj zoni, kvalitet vazduha je zadovoljavajući po osnovu svih praćenih parametara.

Tokom 2020. godine, evidentirano je pogoršanje kvaliteta vazduha na mjernom mjestu u urbanoj zoni Pljevalja zbog povećane koncentracije sumpor(IV)oksida SO_2 , kao i prekoračenja propisane granične vrijednosti za srednje satne i srednje dnevne koncentracije, veće u odnosu na prethodne godine.

Zagađenje benzo(a)pirenom, koji je produkt sagorijevanja fosilnih goriva (grijanje, industrija i saobraćaj), evidentno je u urbanim sredinama, što potvrđuju i rezultati mjerena ovog polutanta na lokacijama u Pljevljima, Nikšiću, Podgorici i Bijelom Polju. Visoke koncentracije ovog polutanta uobičajene su tokom perioda prekoračenja koncentracije PM čestica, odnosno najčešće tokom sezone grijanja.

Nacionalni inventar emisija zagađujućih materija u vazduh 1990-2019. godina

Nacionalni Inventar emisija zagađujućih gasova u vazduh je ažuriran shodno međunarodnim obavezama iz Konvencije o prekograničnom zagađivanju vazduha na velikim udaljenostima (CLRTAP). Crna Gora kao strana ugovornica konvencije dužna je da primjenjuje smjernice o izvještavanju na godišnjem nivou o emisijama azotnih oksida (NO_x), sumpornih oksida (SO_x), nemetanskih komponenti (NMVOC), ugljen-monoksida (CO), amonijaka (NH_3), praškastih materija (PM), teških metala (TM) i postojanih organskih zagađujućih materija (POPs).

Shodno Zakonu o zaštiti vazduha, Agencija za zaštitu životne sredine je nadležna institucija za ažuriranje Inventara, koristeći podatke i informacije od prepoznatih instalacija tj. zagađivača i nacionalnih institucija.

Emisije se procjenjuju za svaki od sektora Inventara koristeći međunarodnu prihvaćenu metodologiju EMEP/EEA Air pollutant Emission Inventory Guidebook 2019:

IPCC/NFR sektor 1	Energetika
IPCC/NFR sektor 2	Industrijski Procesi i Upotreba proizvoda (IPPU)
IPCC/NFR sektor 3	Poljoprivreda
IPCC sektor 4	Upotreba zemljišta, Prenamjena zemljišta and Šumarstvo (LULUCF)
IPCC/NFR sektor 5	Otpad
IPCC/NFR sektor 6	Ostalo

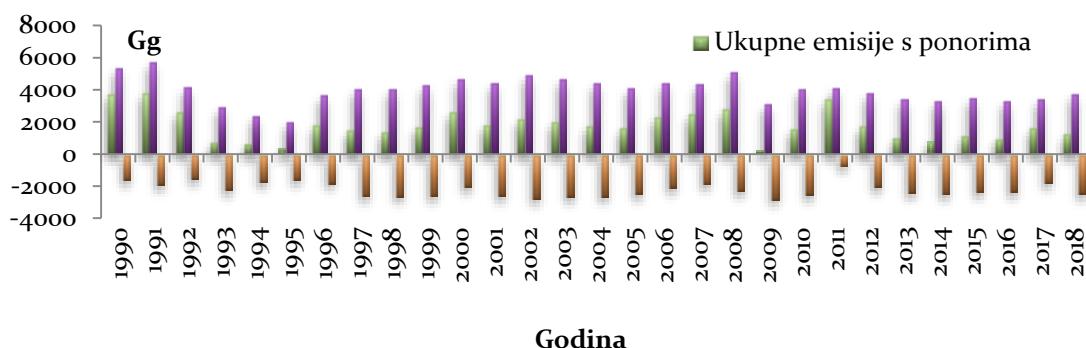
IPCC sektor AFOLU – Poljoprivreda, Šumarstvo i ostala upotreba zemljišta je podijeljena na dva usko povezana sektora.

Nacionalni Inventari emisija zagađujućih gasova u vazduh za period 1990-2019. godina ažurirani su u sklopu izrade Trećeg dvogodišnjeg ažuriranog izvještaja o klimatskim promjenama koji će se publikovati do kraja 2021. godine. Tokom ovih aktivnosti izrađene su NFR tabele za izvještavanje kao i IIR (Informative Inventory Report) čime je unaprijedeno nacionalno izvještavanje ka EEA i obavezama prema CLRTAP.

KLIMATSKE PROMJENE

Nacionalni Inventar gasova sa efektom staklene bašte 1990-2018.godina

Nacionalni Inventari gasova s efektom staklene bašte za period 1990-2018 ažurirani su kroz projekat saradnje sa Austrijskom agencijom za zaštitu životne sredine (Umweltbundesamt UBA). Za ažuriranje vremenske serije inventara koristila se 2006 IPCC međunarodna metodologija i posebno kreiran alat u Excel-u za proračun GHG emisija, kao i emisija zagađujućih gasova u vazduh. Ovo softversko rješenje biće nadograđeno u okviru aktivnosti koje su definisane kroz Twinning light projekat između UBA Austrija i Agencije za zaštitu životne sredine Crne Gore tokom 2021. godine. Ažurirani inventari, tj. izvori i ponori GHG emisija (ugljenik (IV) oksid (CO_2), metan (CH_4), azot (I) oksid (N_2O), sintetički gasovi (fluorisana ugljenikova jedinjenja – HFC, PFC i sumpor (VI) fluorida - SF_6) su prikazani grafički i tabelarno za svaki od četiri glavna sektora: Energetika, Industrijski procesi i upotreba proizvoda, Poljoprivreda, Promjena korišćenja zemljišta i šumarstvo, Otpad.

Grafikon 1. Ukupne GHG emisije izražene kao $\text{CO}_2 \text{ eq}$ s ponorima, 1990-2018 (Gg)

Supstance koje oštećuju ozonski omotač i alternativne supstance

Tokom 2020. godine, Agencija za zaštitu životne sredine izdala je dvije dozvole za uvoz supstanci koje oštećuju ozonski omotač (HCFC 22) i to u ukupnoj količini od 3.087,2 kg.

Kod alternativnih supstanci izdate su dozvole za uvoz HFC (HFC-134a, HFC 32, HFC 404A, HFC 407C, HFC 227ea) u ukupnoj količini od 120.975,8 kg i SF_6 u količini od 150,8 kg.

Analiza temperature vazduha i količine padavina za 2020. godinu

Na području Crne Gore, 2020. godina je bila godina sa temperaturama iznad klimatske normale. Prema raspodjeli percentila, temperatura vazduha se kretala u kategoriji ekstremno toplo, dok se količina padavina kretala u kategorijama sušno, sušno i normalno.

VODE

Kvalitet površinskih voda

Mreža stanica za kvalitet površinskih voda u 2020. godini obuhvatila je 20 rijeka sa 38 mjernih mesta, 3 prirodna jezera sa 6 mjernih mesta, 5 vještačkih jezera sa 5 mjernih mesta, 5 mješovitih voda sa 5 mjernih mesta.

Analizom opštih fizičko-hemijskih parametara, fitoplanktona, fitobentosa, makrofita i makrozoobentosa od 38 ispitivanih (mjernih mesta) lokaliteta na rijekama, zahtijevani kvalitet i status vode (dobar) ispunjen je samo na 2 lokacije (5,3%), a ostali lokaliteti bili su izvan zadovoljavajućeg statusa i to: umjeren status kvaliteta imalo je 13 lokaliteta (34,2%); loš status kvaliteta imalo je 20 lokaliteta (52,6%) i veoma loš status imala su 3 lokaliteta (7,9%).

Od 6 ispitanih lokaliteta prirodnih jezera, nađeni kvalitet je bio izvan zahtijevanog: umjeren status na 3 lokacije (Skadarskom jezeru - Moračnik i Podhum, Crno jezero, iza splava), loš na 2 lokacije (na Skadarskom jezeru - Kamenik, Šasko jezero) i vrlo loš (na Skadarskom jezeru - centar jezera).

Od 5 ispitivanih lokaliteta vještačkih jezera - VVT/JMVT nađeni kvalitet potencijala je: umjeren na 2 lokacije (na Krupačkom i Liverovića jezeru) i loš na 3 lokacije (na Slanom, Ottovića i Bilećkom jezeru). Elementi koji su doprinijeli ovakvom stanju su nađene zajednice fitoplanktona, makrofita i status fizičko-hemijskih elemenata.

Od 5 ispitivanih lokaliteta mješovitih voda - ušća rijeka, nađeni kvalitet je: dobar status na 1 lokaciji (na prostoru uliva Risanske rijeke) i umjeren na 4 ostale lokacije – ušća (Sutorine, Škudre, potoka kod Opatova i rijeke Bojane).

Kvalitet podzemnih voda

Od 20 ispitivanih izdani i podzemnih bunara sa prostora Zetske ravnice, u 2020. godini, hemijski status na osnovu opštih fizičko-hemijskih parametara nađen je kao: dobar status na 16 izdani/bunara i loš status na 4 bunara/izdani (Gostilj, Vranj, Drešaj i Vrelo Ribničko).

Od koncentrisanih izvora zagađenja, koji najznačajnije utiču na kvalitet podzemnih voda, izdvajaju se otpadne vode naselja i industrije. Od rasutih izvora zagađenja, najznačajniji su uticaji poljoprivrede, rasipanja čvrstog i tečnog otpada po slivnim površinama, a nisu zanemarljivi ni ostali uticaji (sječa šuma, boravak ljudi i životinja na slivu, kao i druge aktivnosti na slivu s kojeg se izvorišta prihranjuju).

Kvalitet vode za piće

U 2020. godini, na teritoriji Crne Gore ispitivano je ukupno 18.012 uzoraka vode za piće sa gradskih vodovoda i drugih javnih objekata vodosnabdijevanja i to: 9.173 mikrobiološki i 8.839 fizičko i fizičko-hemijski. Od ukupno ispitanih 18.012 uzoraka vode za piće, sa teritorije Crne Gore, 6,82% uzorka bilo je neispravno.

Sanitarni kvalitet morske vode na javnim kupalištima

Stanje kvaliteta morske vode na javnim kupalištima, u 2020. godini, praćen je na ukupno 110 lokacija duž crnogorskog primorja.

Rezultati analiza kvaliteta morske vode za kupanje na crnogorskem primorju, u sezoni 2020. godine, pokazuju da je 94,6% uzorka bilo odličnog, a 2,7% dobrog kvaliteta, dok je 2,7% uzorka bilo zadovoljavajućeg kvaliteta.

MORE

Programom eutrofikacije obuhvaćene su analize fizičkih i hemijskih parametara.

Temperatura i salinitet na svim ispitivanim lokacijama imaju sličan trend u ispitivanom periodu. Veće promjene u temperaturi i kratkotrajne promjene u salinitetu su izražene na zalivskim lokacijama, ali i na lokaciji Bojana. Vrijednost pH u ispitivanom periodu se kretala u blago baznom području vrijednosti, koje su karakteristične za morskiju vodu.

Prema kriterijumima za klasifikaciju priobalnog mora s obzirom na stepen eutrofikacije, ispitivane lokacije za 2020. godinu bile su na granici dobrog i vrlo dobrog stanja. Izuzetak su pojedine maksimalne vrijednosti, koje su uglavnom izmjerene jednom tokom perioda ispitivanja.

Ukupni neorganski azot i ukupni fosfor su parametri za koje, prema kriterijumima za klasifikaciju priobalnog mora s obzirom na stepen eutrofikacije, više izmjerena vrijednosti imaju karakteristiku umjerenog dobrog stanja.

Na osnovu podataka, može se zaključiti da su vrijednosti fitoplanktona generalno bile veće u zalivskom području u odnosu na vanzalivsko, što je i očekivano s obzirom da je u zalivskom području veći priliv nutrijenata i slabija dinamika vodenih masa. Tokom istraživanja, zabilježene su manja brojnost i raznovrsnost toksičnih vrsta iz grupe dinoflagelata (rodovi *Dinophysis*, *Gonyaulax*, *Lingulodinium*, *Phalacroma*, *Prorocentrum*), dok su potencijalno toksične dijatomejske vrste iz roda *Pseudo-nitzschia* bile česte i brojne, dostizale su brojnost do 10^4 ćelija/l. Iz polugodišnjeg monitoringa zooplanktona u crnogorskom području, može se zaključiti da postoji određena pravilnost u raspodjeli zooplanktona. Unutrašnji dio zaliva, odnosno Kotorsko-risanski, može se označiti kao produktivniji.

Analizom dobijenih rezultata može se zaključiti da na većini lokacija postoji antropogeni uticaj, jer sadržaj kadmijuma (Luka Bar, Luka Budva, Luka Tivat, Porto Montenegro, Luka Risan), bakra (Port Milena, Luka Bar, Luka Budva, Brodogradilište Bijela, Luka Tivat, Porto Montenegro, Luka Risan, Luka Kotor i IBM Dobrota), olova (Port Milena, Luka Budva, Porto Montenegro i Luka Kotor) i cinka (Port Milena, Luka Bar, Luka Budva, Brodogradilište Bijela, Luka Tivat, Porto Montenegro, Luka Risan, Luka Kotor i IBM Dobrota) prelazi BAC vrijednosti koje predstavljaju koncentracije koje se smatraju bliskim prirodnog nivou koncentracije metala u školjkama. Na lokacijama Luka Bar i Luka Tivat, sadržaj olova prelazi i BAC i EC vrijednosti.

Uzorkovanjem sedimenta i analizom dobijenih rezultata neorganskih polutanata može se zaključiti da na većini ispitivanih lokacija koje predstavljaju „hot spot“ lokacije: Brodogradilište Bijela, Porto Montenegro (bivši brodoremontni zavod), Luka Bar, Luka Herceg Novi, Luka Tivat, Luka Risan, Luka Kotor (luke i marine), kao i IBM Dobrota koja predstavlja tranzitnu lokaciju pri prolasku kruzera u Luku Kotor, postoji znatan antropogeni uticaj.

Rezultati analize organskih i neorganskih kontaminenata u sedimentu i morskoj vodi pokazuju da dobar ekološki status nije postignut ni na jednoj od ispitivanih lokacija, osim na lokaciji Luštica - Dobra luka koja predstavlja referentnu lokaciju. Međutim, ovdje treba napomenuti da većina ispitivanih lokacija predstavljaju „hot spot“ lokacije, gdje postoji snažan antropogeni uticaj: Brodogradilište Bijela, Porto Montenegro (bivši brodoremontni zavodi), Luka Bar, Luka Herceg Novi, Luka Tivat, Luka Risan, Luka Kotor (luke i marine), kao i IBM Dobrota koja predstavlja tranzitnu lokaciju pri prolasku kruzera u Luku Kotor.

Rezultati fizičko-hemijske analize komunalnih otpadnih voda, uzorkovanih kako u gradovima koji nemaju postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda (Ulcinj, Bar, Sutomore, Petrovac, Risan i Herceg Novi) tako i u gradovima koji imaju postrojenje za prečišćavanje otpadnih voda (Budva, Tivat - Kotor), pokazuju da su sve ispitivane vode po svom kvalitetu izvan uslova predviđenih Pravilnikom o kvalitetu i sanitarno-tehničkim uslovima za ispuštanje otpadnih voda, načinu i postupku ispitivanja kvaliteta otpadnih voda i sadržaju izvještaja o utvrđenom kvalitetu otpadnih voda („Sl. list CG“, br. 056/19).

S obzirom da većina gradova na crnogorskem primorju (osim Budve, Kotora i Tivta) ispušta netretirane komunalne otpadne vode direktno u morski ekosistem, da bi se smanjio odnosno uklonio njihov negativni uticaj, jedan od prioriteta u budućem periodu treba da bude izgradnja savremenih sistema za prečišćavanje otpadnih voda.

Biodiverzitet, kao dio programa monitoringa morskog ekosistema, počeo je da se kontinuirano prati prije 3 godine. Ovaj važan segment obuhvata praćenje fitoplanktona, zooplanktona i rang distribucije staništa, kao i stanje tipičnih vrsta i zajednica.

Prisustvo invazivnih vrsta je zabilježeno u našem moru, što je bilo i očekivano, s obzirom da je i ranije utvrđeno prisustvo ovih vrsta koje najčešće budu unesene ispuštanjem balasnih voda sa brodova.

ZEMLJIŠTE

Monitoring sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu realizuje se u skladu sa Zakonom o životnoj sredini ("Sl. list CG", br. 052/16, 073/19), Zakonom o poljoprivrednom zemljištu ("Sl. list RCG", br. 015/92, 059/92, 027/94, "Sl. list CG", br. 073/10, 032/11) i Pravilnikom o dozvoljenim koncentracijama štetnih i opasnih materija u zemljištu i metodama za njihovo ispitivanje („Sl. list RCG", br. 018/97), a usklađuje se i sa zahtjevima Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađujućim supstancama (POPs).

Utvrđivanje sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu tokom 2020. godine izvršeno je na 13 lokacija, u sedam crnogorskih opština (Berane, Nikšić, Pljevlja, Podgorica, Tivat, Ulcinj i Žabljak).

Na svim lokacijama ispitivan je sadržaj neorganskih materija (kadmijum, olovo, živa, arsen, hrom, nikal, fluor, bakar, molibden, bor, cink i kobalt), u okviru čega su sprovedene analize za utvrđivanje ukupnog sadržaja hemijskih elemenata u zemljištu, kao i analize za utvrđivanje stepena biodostupnosti odnosno prirodnog geo-hemijskog ili antropogenog porijekla hemijskih elemenata. Na devet lokacija ispitivano je i potencijalno prisustvo dugotrajnih organskih zagađujućih supstanci – POPs (perfluorooktan sulfonska kiselina - PFOS, polibromovani difeniletri - PBDE, policiklični aromatični ugljovodonici - PAH, polihlorovani bifenili - PCB kongeneri, organokalajna jedinjenja i organohlorni pesticidi, a dioksini/furani na četiri lokacije).

Rezultati sprovedenih analiza u okviru monitoringa sadržaja opasnih i štetnih materija u zemljištu u 2020. godini pokazali su da se sva evidentirana prekoračenja u sadržaju hemijskih elemenata odnose na prirodan odnosno geo-hemijski sadržaj zemljišta. Izuzetak je samo lokacija Rubeža, u opštini Nikšić, na kojoj se povećan sadržaj kadmijuma u određenoj mjeri vezuje za antropogeno porijeklo.

Na svim uzorkovanim lokacijama, izuzev Rubeže (gdje je evidentiran povećan sadržaj policikličnih aromatičnih ugljovodonika), sadržaj svih analiziranih POPs supstanci je u okviru propisanih vrijednosti ili ispod limita detekcije instrumenta.

Dakle, shodno navedenim rezultatima monitoringa, u 2020. godini registrovan je samo zagađujući uticaj na zemljište porijekлом iz atmosfere i to samo na lokaciji Rubeža (koja primarno prezentuje uticaj rada nikšićke željezare). Analizama nije evidentirano potencijalno zagađenje zemljišta porijekлом od saobraćaja, upotrebe sredstava za zaštitu bilja ili odlaganja komunalnog i industrijskog otpada.

Praćenje potencijalnog zagađenja zemljišta u našoj zemlji otežava nedostatak adekvatnog zakonskog okvira. Na snazi je Zakon o poljoprivrednom zemljištu kojim se uređuje samo poljoprivredno zemljište. Shodno tome, za zemljišta druge namjene (industrijska zemljišta, dječja igrališta, parkovi, stambene zone, itd.) ne postoje odgovarajuće, zakonom propisane, maksimalno dozvoljene koncentracije opasnih i štetnih materija.

UPRAVLJANJE OTPADOM

Zvanični podaci i informacije u oblasti upravljanja otpadom potiču sa više relevantnih adresa: Uprava za statistiku Crne Gore (Monstat), Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo ekologije, prostornog planiranja i urbanizma i Agencija za zaštitu životne sredine. S obzirom na izvršenu rekalkulaciju statistike otpada za period 2011-2019, Monstat-ovi poslednji zvanični podaci o otpadu odnose se na 2019. godinu.

Generisanje otpada – Prema podacima Monstat-a, tokom 2019. godine u Crnoj Gori je stvoreno 1,2% više otpada u odnosu na prethodnu godinu, tj. 1.276.244,6 tona, od čega 59% potiče iz sektora industrije. Oko 26% od ukupne količine stvorenog otpada čini opasni otpad, koji skoro u potpunosti potiče iz sektora industrije, odnosno iz sektora Vađenje ruda i kamena. Ukupna količina obrađenog otpada sa izvozom je za 7,6% veća u odnosu na prethodnu godinu. Od ukupno obrađene količine otpada u Crnoj Gori 54,2% je deponovano/odloženo.

Komunalni otpad – Prema podacima Monstat-a, u 2019. godini stvoreno je 5,6% više komunalnog otpada nego u prethodnoj godini tj. 340.822,6 tona. Svaki stanovnik Crne Gore proizveo je prosječno 547,9 kg na godišnjem, to jest 1,5 kg na dnevnom nivou. Uslugom sakupljanja otpada obuhvaćeno je 86,2% stanovništva Crne Gore (1,2% više u odnosu na prethodnu godinu). Sakupljeno je 322.567,9 tona (0,1% više nego u prethodnoj godini). Izvezeno je 5,5% komunalnog otpada (2,1% više nego u prethodnoj godini).

Industrijski otpad – Prema podacima Monstat-a, u 2019. godini, u Crnoj Gori je proizvedeno 753.239 tona otpada iz industrije (0,7% manje u odnosu na prethodnu godinu). Najveći udio u proizvodnji otpada iz industrije pripada sektoru Vađenja ruda i kamena (50,8%) i sektoru Snabdijevanja električnom energijom, gasom, parom i klimatizacija (44,4%). Skoro cijelokupna količina otpada iz industrije pripada kategoriji neopasnog otpada. Od ukupne količine opasnog otpada generisanog u industriji 99,6% potiče iz sektora Vađenje ruda i kamena. Od ukupno generisanog i skladištenog otpada, industrijska preduzeća su sopstveno preradila i zbrinula 91,8% otpada, privremeno skladištila 4,8% i izvezla 0,5% otpada, dok su 2,9% otpada predala drugim preduzećima u Crnoj Gori.

Medicinski otpad – Prema podacima Ministarstva zdravlja, u 2020. godini je proizvedeno 513,34 tona medicinskog otpada, od čega je 97,6% (oštari instrumenti, infektivni i potencijalno infektivni otpad) predato postrojenjima za obradu medicinskog otpada, 1,7% (patoanatomski otpad) je predato lokalnim pogrebnim preduzećima, a 0,7% (citotoksični i farmaceutski otpad) je predat preduzećima ovlašćenim za izvoz opasnog otpada. Udio od 93% proizvedenog medicinskog otpada potiče iz zdravstvenih ustanova čiji osnivač je Ministarstvo zdravlja, a 7% iz privatnih zdravstvenih ustanova.

Prekogranično kretanje otpada – U 2020. godini, Agencija za zaštitu životne sredine izdala je 68 dozvola za uvoz neopasnog otpada od kojih se 85,3% odnosilo na uvoz polovnih mašina isključivo za ponovnu upotrebu, dok se ostalih 14,7% dozvola odnosilo na sekundarne sirovine (uglavnom metali). Za tranzit otpada kroz Crnu Goru, izdato je 80 dozvola i sve su se odnosile na tranzit neopasnog otpada. Izdato je i 6 dozvola za izvoz opasnog otpada (koje su se odnosile na izvoz 42.075 tona opasnog otpada).

Infrastruktura – Prema informacijama Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, postojeća infrastruktura u oblasti upravljanja otpadom u Crnoj Gori unaprijedena je izgradnjom transfer stanice i reciklažnog dvorišta u opštini Mojkovac.

Sanacija neuređenih odlagališta – Prema informacijama Ministarstva ekologije, prostornog planiranja i urbanizma, u 2020. godini, završena je revizija Glavnog projekta za sanaciju privremenog odlagališta komunalnog otpada na lokaciji „Zakršnica“, na teritoriji opštine Mojkovac.

BIODIVERZITET

Informacija o stanju biodiverziteta u 2020. godini izrađena je na osnovu podataka prikupljenih kroz izradu Studije revizije NP „Biogradska gora“, nulte Studije biodiverziteta Sinjaljevine (dio predhodno predviđen za vojni poligon), te monitoringa vidre na Skadarskom jezeru, a sve u cilju racionalizacije sredstava i resursa, uzimajući u obzir odobreni budžet za realizaciju programa monitoringa u 2020. godini, kao i veliki obim aktivnosti na izradi studija zaštite/revizije i realizaciji poslova vezanih za koordinaciju i prikupljanje podataka za potrebe budućeg definisanja predloga područja Nature 2000.

Na lokalitetu NP „Biogradska gora“, kad je u pitanju flora, na osnovu pregledane literature i terenskih istraživanja utvrđeno je prisustvo oko 1.092 taksona (vrsta i podvrsta), ali predpostavlja se da ovaj broj nije konačan. Od ukupnog broja registrovanih taksona, 47 se nalazi na nacionalnim i međunarodnim listama zaštićenih vrsta. Iako su neki od ovih značajnih taksona registrovani van granica nacionalnog parka, s velikom vjerovatnoćom se pretpostavlja da ih ima i unutar granica samo još uvijek nisu formalno zabilježeni. Na osnovu literaturnih podataka, te sakupljenih podataka tokom istraživanja koja su sprovedena u 2020. godini na području NP „Biogradska gora“, identifikovano je ukupno 248 vrsta gljiva. S obzirom na veliku diverzifikaciju različitih ekosistema na području Parka i na veoma očuvane stanišne tipove, u budućim istraživanjima moguće je očekivati registrovanje znatno većeg broja značajnih vrsta gljiva. Na osnovu literaturnih podataka i istraživanja kopnenih i slatkovodnih puževa *Gastropoda* (Mollusca) NP „Biogradska gora“, utvrđeno je 43 taksona (vrste i podvrste) iz 25 rodova, odnosno 13 familija, među kojima je 12 endema Crne Gore. Bogatstvo tipova staništa uslovilo je i prisustvo značajnih vrsta insekata na području. Tokom monitoringa je zabilježeno 53 vrsta insekata. Kad je riječ o ornitofauni, potvrđeni broj vrsta iznosi 122. Ako mu se dodaju veoma izvjesno prisutne vrste koje posjećuju ovaj prostor, posebno na migraciji, onda je to broj od 175 vrsta. Od ukupnog broja vrsta, 43 vrste su na Aneksu I Ptičije direktive. Kada je riječ o ihtiofauni, usled velikog ribolovnog pritiska, tokom 2020. godine (jun) kada su poslednji put vršena istraživanja, konstatovana je izuzetno niska brojnost sve tri pastrmske vrste u Biogradskom jezeru, što nije bio slučaj na ljetu 2018., kada su vršena istraživanja za potrebe NATURA 2000. Ovo je vjerovatno posledica odsustva porobljavanja kalifornijskom pastrmkom, usled čega je povećan ribolovni pritisak na potočnu pastrmku i zlatovčicu, a vrlo vjerovatno je došlo i do slabijeg mrijesta u nekoj od prethodnih godina, tako da je kombinacija ovih faktora doprinijela izraženom padu brojnosti ovih vrsta. Što se tiče gaovice, njena brojnost je konstantno visoka, čemu je doprinio i pad brojnosti njenih predatora. U okviru NP „Biogradska gora“ i njenoj neposrednoj blizini, zabilježeno je prisustvo 41 vrsta sisara, što predstavlja oko 50% od ukupno poznatih vrsta sisara u Crnoj Gori.

Tokom istraživanja, uočeni su određeni pritisci koji mogu negativno uticati na vrste i njihova staništa u NP „Biogradska gora“ kao što su: aerozagađenje u prašumskom rezervatu, intenziviranje turističkog razvoja područja, potencijalno sakupljanje atraktivnih vrsta, potencijalni požari, upotreba motornih vozila van puteva predviđenih za posjetu, a u smislu smanjenja brojnosti vrsta ihtiofaune jedino se prekomjerni lov ili krivolov (pri čemu nije sigurno utvrđeno da li je u pitanju krivolov) mogu okarakterisati kao negativan uticaj. Zatrpanjanje Biogradskog jezera, kao i opasnost od toga da se jezero isprazni i nestane, je nešto što je odavno prisutno i zabilježeno. Ovoj situaciji, međutim, nije doprinijela ljudska aktivnost već je dio prirodnog fenomena uslovljenog okolnim gustim šumskim ekosistemom, kao i reljefom, te je potrebno sagledati sve hidrotehničke i geološke mjere koje bi se mogle preduzeti kako bi se ovaj proces zaustavio ili učinio malo vjerovatnim.

Na lokalitetu Sinjajevina (na prostoru planiranog vojnog poligona), kada je riječ o flori, pronađena je 21 vrsta čiji areal ne prelazi granice Balkanskog poluostrva, 15 vrsta koje su zakonom zaštićene u Crnoj Gori, 7 biljaka sa Dodatka II CITES konvencije, 2 vrste se nalaze na Dodacima Direktive o staništima, a jedna od njih je i na Bernskoj konvenciji. Naglašava se da je broj endemičnih i zaštićenih vrsta na području planiranog vojnog poligona sigurno veći, ali zbog kratkog perioda istraživanja i velike površine koju je trebalo obuhvatiti, nije bilo mogućnosti da se sakupe detaljne podaci o cijelom području. Takođe, izostalo je istraživanje proljećnog aspekta flore. Na istraživanom području je zabilježeno 16 tipova NATURA 2000 staništa. Na predmetnom području Sinjajevine, registrovano je preko 200 vrsta gljiva, a sa aspekta zaštite posebno se izdvajaju vrste iz CHEGD grupe. Od vrsta iz CHEGD grupe, tokom istraživanja u 2020. godini, na predmetnom području registrovano je ukupno 12. Najveći broj ovih vrsta je registrovan na području Savine vode (Savine grede), zatim na području Ljepodola, Muleč katuna, Srnjaca, Bunarina, Gusara. Zbog činjenice da su istraživanja trajala do 20. oktobra, kada tek počinje plodonošenje vrsta iz CHEGD grupe, nije bilo moguće dobiti potpuniju sliku o bogastvu i rasprostranjenosti ovih vrsta na predmetnom području. Istraživana staništa su u dobrom i očuvanom stanju. Na osnovu istraživanja kopnenih i slatkovodnih puževa *Gastropoda* (Mollusca) na području je registrovano 9 vrsta. Po bogatstvu zaštićenih vrsta puževa, treba izdvojiti područje Savina

voda, Ljepodo, Katun Gusar, Katun Ošljak, Štitarički katun, Katun Bojića, Bunarine i Katun Muleč. Tokom monitoringa, na području Sinjajevine je konstatovano prisustvo 48 vrsta insekta. Prepoznati faktori ugrožavanja su: degradacija i nestanak pojedinih tipova staništa, napuštanje tradicionalnih vidova poljoprivrede (košenje i pašarenje), potencijalno sakupljanje atraktivnih vrsta i upotreba motornih vozila van lokalnih (planinskih) puteva ugrožavajući staništa pašnjaka. U zajednici vodenih beskičmenjaka, sezonskim istraživanjem u slatkim vodama na Sinjajevini je pronađeno 3 filuma, 3 klase, 3 subklase, 7 redova, 1 familija i 67 rodova. Na Sinjajevini je registrovano 100 vrsta ptica. Položaj Sinjajevine (Jadranski migratorični koridor), ogromna površina u odnosu na druge planine, zaravan koja pruža mogućnost lakošeg preleta tokom seobe, obilje hrane i idealan prostor za lov čine da postoji vjerovatnoća da bi se moglo registrovati još najmanje 60 vrsta ptica. Na području istraživanja, registrovana je 21 vrsta sisara, od čega 13 vrsta koje su međunarodno (na II i IV aneksu Habitat direktive) i/ili nacionalno zaštićene. Takođe, registrovane su i vrste koje su veoma rijetke i usko su vezane za staništa prirodnih pašnjaka sa kojima Sinjajevima obiluje.

Na području NP "Skadarsko jezero", praćeno je stanje populacija vidre na sjevernoj močvarnoj obali Skadarskog jezera, zapadnom dijelu Skadarskog jezera i na južnoj kamenitoj obali Skadarskog jezera. Na sjevernom dijelu Skadarskog jezera brojnost populacije vidre se procjenjuje na 10-15 jedinki i ona je značajna za očuvanje vrste, budući da su u njoj vidre permanentno prisutne i koriste je kao mjesto reprodukcije i podizanje mlađih. Terenskim istraživanjima na zapadnom dijelu Skadarskog jezera, registrovani su brojni i gusto rasprostranjeni tragovi prisutnosti riječne vidre, što ukazuje da je upravo na ovom području i najveća gustina populacije vidre. Procjena brojnosti populacije vidre na ovom području je od 15-30 jedinki. Tokom istraživanja (avgust – oktobar) veći broj tragova prisutnosti vrste zabilježen je na području Virpazarskog kanala, Godinjskom zalivu, Obidi, zalivu Mrčiluke, ribolovnom oku Bjace, rtu Petrova puncta, Krnjicama i Seocu. Procjena brojnosti populacije na području južne, kamenite obale Skadarskog jezera je od 10-15 jedinki.

RADIOAKTIVNOST U ŽIVOTNOJ SREDINI

Ispitivanje nivoa spoljašnjeg zračenja

Od samog početka realizacije programa monitoringa radioaktivnosti 1998. godine, vrijednosti jačine apsorbovane doze gama zračenja održavaju se na istom nivou sa varijacijama koje su uobičajene. Ne postoji ni jedan pokazatelj koji bi upućivao na bilo kakvu bitniju promjenu globalnog ili lokalnog karaktera.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u vazduhu

Sve pojedinačne mjesečne vrijednosti sadržaja radionuklida u uzorcima vazduha, u toku 2020. godine, su manje od maksimalno dozvoljenih vrijednosti.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u padavinama

Ne postoje izvedene koncentracije radionuklida za padavine, stoga se za ocjenu radiološke ispravnosti padavina koriste norme koje su date za vodu za piće. Ovaj princip je donekle i opravdan imajući u vidu da se u pojedinim regionima Crne Gore kišnica još uvijek koristi kao voda za piće.

Upoređivanjem vrijednosti serije rezultata specifične aktivnosti radionuklida ^{137}Cs u padavinama, za 2020. godinu, sa izvedenim koncentracijama koje važe za vodu za piće, vidi se da su sve pojedinačne mjesečne vrijednosti daleko ispod maksimalno dozvoljene granice.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u vodi

Sadržaj radionuklida u vodi Skadarskog jezera

Ne postoje izvedene koncentracije radionuklida za površinsku vodu, stoga se za ocjenu radiološke ispravnosti vode Skadarskog jezera koriste norme koje su date za vodu za piće. Sadržaj ^{137}Cs u vodi Skadarskog jezera je ispod maksimalno dozvoljenih vrijednosti koje su date kao izvedene

koncentracije radionuklida u vodi za piće. Generalno, može se dati zaključak da sadržaj radionuklida u vodi Skadarskog jezera, sa stanovišta radiološke ispravnosti, zadovoljava čak i veoma stroge uslove koji su dati za vodu za piće.

Sadržaj radionuklida u morskoj vodi

Upoređivanjem dobijenih vrijednosti sadržaja radionuklida u morskoj vodi, sa izvedenim koncentracijama koje važe za vodu za piće, vidi se da su aktivnosti radionuklida ^{137}Cs daleko ispod izvedene koncentracije ovog radionuklida koje važe za vodu za piće.

Sadržaj radionuklida u vodi rijeka

Upoređivanjem vrijednosti, vidi se da su godišnje vrijednosti specifičnih aktivnosti radionuklida ^{137}Cs , ^{226}Ra i ^{232}Th u vodi rijeka daleko ispod maksimalno dozvoljene vrijednosti radionuklida u vodi za piće, koje su date kao izvedene koncentracije ovog radionuklida u vodi za piće. Sadržaj radionuklida ^{40}K je takođe ispod granice za većinu rijeka, osim u slučaju Paleškog potoka, gdje je u uzorku registrovan povećan sadržaj ovog radionuklida. Međutim radi se o poređenju sa vrlo strogim kriterijumom koji je dat za vodu za piće pa samim tim se i ova povećana vrijednost posmatra uslovno.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u zemljишtu

Analizom sadržaja radionuklida u zemljишtu, došlo se do rezultata koji su u granicama normalnih - prirodnih vrijednosti sadržaja ^{137}Cs , radionuklida Černobiljskog porijekla.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u vodi za piće

Nivoi specifičnih aktivnosti za sve radionuklide u svim uzorcima vode za piće daleko su ispod maksimalno dozvoljenih vrijednosti.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u hrani

Analize hrane kojom se hrani stanovništvo u Crnoj Gori pokazale su da je hrana radiološki ispravna. Tokom 2020. godine, nije detektovan ni jedan pojedinačni slučaj da bilo koja vrijednost sadržaja radionuklida u bilo kom tipu ili vrsti hrane prelazi maksimalno dozvoljene vrijednosti.

Ispitivanje sadržaja radionuklida u hrani za životinje

Analizirana hrana za životinje zadovoljava sa stanovišta radiološke ispravnosti.

Ispitivanje nivoa izlaganja jonizujućem zračenju u boravišnim prostorima

U 2020. godini, nije registrovano prekoračenje interventnog nivoa za radon u radnim prostorima u Kotoru. Srednja vrijednost svih realizovanih mjerena iznosi 114 Bq/m^3 .

Ispitivanje sadržaja radionuklida u građevinskom materijalu

Specifične aktivnosti radionuklida u uzorcima građevinskog materijala koji se proizvodi ili koristi na teritoriji Crne Gore, analizirani u toku 2020. godine, zadovoljavaju i mogu se smatrati radiološki ispravnim.

Na osnovu urađenih i statistički obrađenih rezultata analiza, **može se sa sigurnošću reći da je stanje životne sredine u Crnoj Gori očuvano, sa stanovišta radiološke ispravnosti**. Nije registrovana ni jedna vrijednost koja predstavlja prekoračenje maksimalno dozvoljenih vrijednosti. Vrijednosti do kojih se došlo u realizaciji ovog Programa su u skladu sa vrijednostima koje su registrovane poslednjih godina i na taj način se nastavlja trend niskih vrijednosti sadržaja radionuklida u životnoj sredini Crne Gore.

PRAĆENJE HEMIKALIJA I BIOCIDNIH PROIZVODA

Nadležnost Agencije za zaštitu životne sredine (u daljem tekstu: Agencija), definisanu odredbama Zakona o hemikalijama („Sl. list CG“, br. 051/17) i Zakona o biocidnim proizvodima („Sl. list CG“, br. 054/16), pokriva rad Sektora za izdavanje dozvola, koji djeluje u njenom sastavu.

U 2020. godini, Agencija je sprovedla 846 upravna postupka iz nadležnosti gore navedenih zakona, od kojih se 7 predmeta prenosi u 2021. godinu.

Slobodan promet opasnih hemikalija

Obavljanje slobodnog prometa opasnih hemikalija može da obavlja dobavljač, samo na osnovu dozvole Agencije. Dozvola se izdaje na zahtjev dobavljača koji stavlja u slobodan promet hemikaliju.

Agencija je u 2020. godini primila ukupno 539 zahtjeva, od kojih je izdala:

- 526 dozvole za slobodan promet (uvoz i izvoz) opasnih hemikalija; a od toga
- 2 dozvole za izvoz hemikalija
- 11 zahtjeva odbijeno kao neuredan podnesak.

Od 524 dozvole za slobodan promet hemikalija, izdato je 352 za detergente i hemikalije, a ostalih 172 je izdato za ulja i maziva (za upotrebu u industriji i maloprodaji).

Upis hemikalija u registar

Hemikalije koje se proizvode ili stavljuju u promet upisuju se u registar hemikalija. Upis hemikalija u registar hemikalija vrši se na osnovu prijave proizvođača/voznika, koja se podnosi Agenciji najkasnije do 31. marta tekuće godine, za hemikalije koje je proizveo, odnosno uvezao u prethodnoj godini, u količinama većim od 1.000 kg.

U 2020. godini, upisano je 41 takvih preduzeća (voznika), dok su 2 zahtjeva odbijena, jer su uvezene količine bile manje od 1.000 kg kako je predviđeno Zakonom o hemikalijama. Postoje kompanije koje hemikalije uvoze radi korišćenja u proizvodnji prehrambenih proizvoda (poput sirčeta i sirila) ili radi korišćenja u drugim industrijskim granama, odnosno za sopstvene potrebe u obavljanju registrovane djelatnosti.

PIC postupak

Postupak davanja saglasnosti, na osnovu prethodnog obavještenja (PIC postupak), sprovodi se za uvoz, odnosno izvoz hemikalije koja se nalazi na Listi hemikalija za PIC postupak i za hemikalije sa Liste Roterdamske konvencije. U izvještajnom periodu, izdato je 33 PIC dozvola.

Upis u Privremenu listu biocidnih proizvoda

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima, u skladu sa kojim se biocid, na osnovu zahtjeva upisuje u privremenu listu, ako je taj biocid već stavljen u promet i upotrebu, Agencija je primila ukupno 196 zahtjeva, od kojih je izdato:

- 192 (178+14 iz prošle godine) rješenja o upis u Privremenu listu biocidnih proizvoda;
- 11 zahtjeva je odbijeno;
- 7 zahtjeva su prenešena u 2021. godinu.

Djelatnost proizvodnje, prometa, upotrebe i skladištenja biocidnih proizvoda

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima, djelatnost proizvodnje, prometa, upotrebe i skladištenja biocida mogu obavljati pravna lica koja su registrovana za obavljanje te djelatnosti u Centralnom registru privrednih subjekata i koja ispunjavaju uslove u pogledu kadra, prostora i opreme. Agencija je primila ukupno 35 zahtjeva, od kojih je izdato:

- 2 rješenja obavljanje djelatnosti proizvodnje, prometa, upotrebe i skladištenja biocida
- 28 rješenja obavljanje djelatnosti prometa, upotrebe i skladištenja biocida;
- 5 zahtjeva je odbijeno.

Edukacija

Help-desk

Agencija je u maju 2018. godine uspostavila nacionalni Help-desk – službu za pomoć koja pruža podršku u pogledu obaveza propisanih BPR Uredbom, REACH Uredbom i CLP Uredbom. Cilj je da se u ovoj godini radi na njegovom razvoju, po ugledu na slične informacione pultove u EU. Postojanje Help-deska je osmišljeno da odgovara na pitanja zainteresovanih strana i usmjerava ih kako bi lakše i

brže došli do potrebnih informacija, koje su neophodne za pravilnu primjenu Zakona o hemikalijama i Zakona o biocidnim proizvodima, kao i podzakonskih propisa donijetih na osnovu njih. Takođe, Help-desk bi trebalo i da pruži pomoć u dijelu davanja odgovora na pitanja koja se odnose na EU propise sa kojima su usklađeni navedeni zakoni. Zainteresovane strane mogu postaviti pitanja putem email-a, na adresu: help-desk@epa.org.me.

U toku 2020. godine, primljena su 44 pitanja, na koja je odgovoren u najkraćem mogućem vremenu.

Informisanje javnosti i podizanje svijesti

U cilju unaprjeđenja rada Nacionalnog help-deska, u saradnji sa Evropskom agencijom za hemikalije (ECHA), na sajt Agencije (www.epa.org.me) postavljena su tri linka koja pojašnjavaju razliku između starog i novog označavanja hemikalija i to:

- **poštanska kartica sa novim pictogramima**

(https://epa.org.me/wp-content/uploads/2020/06/CLP-CARD_EN_2019_ME_DTP_COR-.pdf),

- **kviz u cilju provjere znanja u označavanju hemikalija**

(<https://echa.europa.eu/hr/regulations/clp/clp-quiz>), kao i

- **kratak video u kojem se gledaoci upoznaju kakve nesreće može izazvati nepravilno označavanje hemikalija**

(<https://chemicalsinourlife.echa.europa.eu/understand-the-labels>).

